

Коростіянець Т.П. До постановки проблеми індивідуальних освітніх траєкторій. *Інноваційна педагогіка*: зб. наукових праць Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій. Одеса, 2019 р. Випуск 19. С. 9-13.

2019

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Annotation. Korostyanets TP Before posing the problem of individual educational trajectories. The article raises the problem of individual educational trajectories of students in higher education. The choice, construction and implementation of an individual educational trajectory allow the student to develop exactly those personality qualities that are in demand in modern society. It is noted that the individual educational program of the student is the first and most general level of education design. It is highlighted that the specification of the individual educational program is manifested in the developed individual educational route and individual educational trajectory of the student.

Key words: *individualisation of learning, individual trajectories of education, professional environment, development of individuality.*

Аннотация. Коростіянець Т.П. К постановке проблемы индивидуальных образовательных траекторий. У статті ставиться проблема індивідуальних освітніх траєкторій студентів у вищій школі. Вибір, вибудовування і реалізація індивідуальної освітньої траєкторії дозволяють студенту розвивати саме ті якості особистості, які затребувані сучасним суспільством. Зазначається, що індивідуальна освітня програма студента являє собою перший і найбільш загальний рівень проектування освіти. Висвітлюються, що конкретизація індивідуальної освітньої програми проявляється в розробленому індивідуальному освітньому маршруті і індивідуальної освітньої траєкторії студента.

Ключевые слова: *индивидуализация обучения, индивидуальные траектории образования, профессиональная среда, развитие индивидуальности.*

**ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСВІТНІХ
ТРАЄКТОРІЙ СТУДЕНТІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

**TO THE PROBLEM OF INDIVIDUAL EDUCATIONAL
TRAJECTORS OF STUDENTS IN HIGHER SCHOOL**

Постановка проблеми. Наше суспільство характеризується як суспільство епохи глобалізації та інформатизації. Фахівцю сучасності необхідно вміти правильно знаходити орієнтири в інформаційному просторі. Активне впровадження інновацій в систему вищої освіти в сучасному суспільстві інтенсифікує багато процесів в цій сфері, сприяючи підвищенню ефективності і якості навчального процесу. До них слід віднести такі процеси, як вдосконалення механізмів управління системою освіти, а також процеси вдосконалення методології та стратегії відбору змісту, методів і організаційних форм навчання. Стають дуже актуальними компетенції переробки значного обсягу інформації, застосування інноваційних технологій і методів у своїй діяльності, іншими словами на сьогоднішній день важливим стає вміння адаптуватися в умовах мінливого середовища. Це все цілком відповідає потребам студентів до самовизначення і самовираження в умовах сучасного глобалізованого інформаційного суспільства. Як результат, з'являється гостра необхідність в пошуку нових засобів і методів навчання, нових технологій і підходів навчання. Одним з таких підходів є побудова індивідуальних освітніх траєкторій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання використання індивідуальних форм навчання у вищій школі займало широке коло як закордонних, так і вітчизняних вчених-дослідників. Їх роботи стосуються як загальних положень, так і окремих аспектів: індивідуалізації навчання (А.О. Богопольський, М.В. Володько, М.М. Солдатенко, В. Гашимова, Н.С. Завієна, Л.Є. Смалько, Т.А. Некрасова та інші); індивідуальної та індивідуально-творчої роботи (Л.В. Кондрашова, В.К. Буряк, В.Г. Моторіна); реалізація індивідуального підходу (С.М. Овчаров, М.М. Сосяк, І.А. Шайдур, А.О. Кірсанов); формування індивідуального стилю діяльності в процесі навчання (В.С. Мерлін, Є.О. Клімов, А.В. Хуторський).

Мета статті - є визначення суті поняття "індивідуальна освітня траєкторія" та виявлення шляхів реалізації індивідуальних освітніх траєкторій в умовах реального навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Індивідуалізація процесу навчання має на увазі активну участь студента в формуванні професійних компетенцій, виборі навчальних дисциплін, методів контролю успішності. Одна з найважливіших сторін сучасної парадигми освіти - це взаємозв'язок і взаємодоповнення навчально-теоретичного матеріалу і наочності практики. Для ефективної реалізації освітніх програм ВНЗ повинен мати стабільні бази практик в такій кількості, щоб дозволити студенту вибір. Деякі дослідники розділяють поняття індивідуального підходу та індивідуалізації навчання, посиляючись на те, що індивідуальний підхід здійснюється з метою підтримки ефективності самого навчання, а мета індивідуалізації полягає в тому, щоб допомогти студенту керувати своєю освітньою траєкторією, тобто стати її співавтором. Роблячи акцент на індивідуалізації освіти у вищій школі, варто відзначити, що основою є саме навчання, як процес засвоєння професійно значущих знань, навичок і умінь, оскільки найбільш спільним завданням вищої освіти є підготовка фахівців-професіоналів для різних галузей народного господарства. Тобто індивідуальна освітня траєкторія розуміється як процес формування і реалізації певного алгоритму заснованого на прагненні до досягнення цілей професійного становлення, планування кар'єри, культурного, соціального та освітнього рівня.

Індивідуалізація навчання орієнтована не на спробу підігнати кожного студента під загальний шаблон, а на індивідуальний супровід кожного протягом усього періоду навчання. Тому розвиток розумових якостей тих, хто навчається, передбачає наявність відповідних педагогічних засобів. Індивідуалізація навчальної діяльності вимагає значних матеріальних витрат, оскільки призводить до збільшення, не завжди виправданого, навчальної зайнятості студента, як аудиторної, так і позааудиторної, а також до

посилення навантаження на викладача, якому доводиться створювати велику кількість дидактичних і контрольно-вимірювальних матеріалів для діагностування рівня розвитку особистості того, хто навчається.

Індивідуальний підхід в навчанні включає положення особистісного і диференційованого підходів, проте не зводиться до них. Весь процес діяльності повинен будуватися диференційовано, цілеспрямовано, в залежності від рівня знань, умінь, навичок того, хто навчається. Індивідуалізація ж це діяльність педагога і студента з підтримки і розвитку одиничного, своєрідного, що закладено в конкретному індивіді і що було придбано в індивідуальному емпіричному досвіді. Варто відзначити, що О.С. Газман вважає, що індивідуалізація передбачає індивідуально орієнтовану допомогу учням в реалізації базових потреб, створення умов для максимальної реалізації спадкових фізичних, інтелектуальних, емоційних здібностей і можливостей, характерних саме для даного індивіда, підтримку того, хто навчається в автономному, духовному саморозвитку, в розвитку здатності до самовизначення. Варто зазначити, що необхідність індивідуалізації виховання обумовлена тим, що в учнів є різні детермінанти, що впливають на освітній процес. Мета індивідуалізації полягає в одночасному збереженні і подальшому розвитку індивідуальності учня. Часто в реальній практиці індивідуалізація є умовною, причини цієї умовності різноманітні.

Поняття "індивідуальна освітня траєкторія" це досить непросте загальне поняття, яке прийшло в педагогічну науку з фізики. Активне використання в рамках педагогіки терміна фізики має характерне і специфічне значення. Як зазначав Е. Кассирер, ідея руху і його сліду виступає інтелектуальним задумом поняття індивідуальної освітньої траєкторії.

Система української вищої освіти останнім часом актуалізує проблему індивідуалізації освітнього процесу. Один з найбільш популярних способів

здійснення індивідуалізації освітнього процесу - це уявлення можливості кожному окремому студенту будувати індивідуальну освітню траєкторію.

Ці процеси продиктовані реаліями сучасності, а необхідність індивідуалізації освітнього процесу зафіксована законом про освіту, а також позначена в освітніх стандартах.

У зв'язку з цим студент стає суб'єктом освітнього процесу, який вибудовує на основі вибору свою індивідуальну освітню траєкторію. Це сприяє формуванню внутрішньої свободи того, хто навчається, адекватній оцінці своєї діяльності на основі результатів рефлексії, актуалізації і реалізації цілей, що виходять за межі запропонованих стандартів. Дослідження свідчать про прояв нових реалій у вищій школі. Однак не всі з них і не завжди можна охарактеризувати позитивно. Так, наприклад, проблема вибору, вибудовування і реалізації індивідуальної освітньої траєкторії дозволяє студенту розвинути затребувані сучасним суспільством якості особистості, такі як самостійність, мобільність, гнучкість, креативність. Однак в вузах не створюються всі умови для формування таких якостей.

Розробка індивідуальних траєкторій навчання вимагає нових підходів до структурування змістовної складової і діагностиці підсумків процесу навчання. У зв'язку з цим особливо актуалізується значення засобів навчання. Серед них, в умовах інформатизації освіти, особливою важливістю наділяються кошти інформаційних і комунікаційних технологій. Побудова індивідуальних траєкторій навчання також актуально і в контексті переходу до системи безперервної освіти. Цей перехід, в свою чергу, спричинить трансформації в традиційній методичній системі навчання.

Варто зауважити, що в даний час жорсткі системні уявлення про те, як побудувати індивідуальну траєкторію навчання і як управляти навчальним процесом в таких умовах, не сформовані. У педагогічній науці на сьогоднішній день є певний заділ, який використовується для усвідомлення

проблеми. Цікава, на наш погляд, позиція Е.В. Шепель, яка пропонує типологізувати вивчення індивідуальних траєкторій навчання наступним чином [3].

По-перше, дослідження можливих типів індивідуальних освітніх траєкторій, що спираються на мотиваційну сферу і самостійні освітні потреби.

По-друге, дослідження обставин організації підготовки студентів до навчання за індивідуальними освітніми маршрутами в комплексі питань педагогічного моделювання, пізнавальної самостійності, контекстного навчання.

По-третє, аналіз індивідуальних освітніх траєкторій у вигляді складових елементів багаторівневої системи вищої педагогічної освіти.

Заслуговує на увагу також точка зору Ф.Г. Мухаметзянової, Р.В. Забірова і В.Р. Вафіної, які вважають, що індивідуальна освітня програма це цілеспрямовано проєктований варіант індивідуально-диференційованої освітньої програми, яка забезпечує студенту позицію суб'єкта навчально-професійної діяльності. Крім цього ними зазначається, що викладач вузу здійснює психолого-педагогічну підтримку студенту в його самовизначенні і самореалізації. В якості особливостей індивідуальних освітніх траєкторій студента вищої школи виділяють наступні чинники: індивідуальна програма формується спеціально для конкретного студента і є умовою успішного освоєння освітньої програми; студент є суб'єкт, для якого декларується його активність за допомогою розробки і реалізації освіти; для студента забезпечується педагогічна підтримка в освіті, оскільки вона модифікує особистісно-орієнтований освітній процес в індивідуальну освітню траєкторію. Психолого-педагогічна підтримка полягає також у наданні студенту можливості змін індивідуальних освітніх траєкторій. Відзначається також, що зміни визначені особистісними детермінантами і реалізуються різноманітними способами, які передбачають зміну індивідуальних освітніх

траєкторій шляхом вибору іншої освітньої програми, зміна навчальних планів і гармонізацію освітніх програм і додаткових освітніх програм, особистісні орієнтири змісту освіти, особистісні орієнтири технологічних інструментів освітніх програм, зміна організаційно-педагогічних умов реалізації освітньої програми [1].

На нашу думку, індивідуальна освітня траєкторія може бути направлена не тільки на вибір освітньої програми студента але і на вибір його власної траєкторії вивчення окремих навчальних дисциплін.

Індивідуальна траєкторія навчання це особистісно значущий вектор вивчення освітньої програми. Зміст і структура цього вектора визначаються з урахуванням освітніх потреб, а також пізнавальної самостійності студентів. Індивідуальна траєкторія професійного розвитку студента повинна розумітися як шлях саморозвитку та самовдосконалення особистості, в тому числі і в майбутній професійній діяльності. Це реалізується за допомогою моделювання професійного середовища, надання допомоги в особистісному професійному зростанні, виходячи з прояви індивідуальних якостей.

У сучасних соціально-економічних умовах принцип індивідуалізації наповнюється новими організаційно-методологічними рішеннями. Як зазначає Р.М. Петрунева, "прийнято вважати, що одним із шляхів індивідуалізації вищої освіти може стати проектування індивідуального освітнього маршруту. Розробка індивідуального освітнього маршруту для кожного учня передбачає його власні шляхи досягнення загальних і індивідуальних цілей освіти - такий перспективний вектор створення освітніх програм нового покоління. Однак такий маршрут немислимий поза соціального контексту " [2].

В індивідуальному підході в освіті закладений певний парадокс: з одного боку, індивідуальний підхід повинен реалізувати індивідуальні потреби особистості в кількості і якості освіти, з іншого, це крайні форми індивідуалізації, які "можна вважати вираженням соціального замовлення

суспільства на фахівців "вузького" профілю, підготовлених під певну технологічну або виробничу проблему. Тобто індивідуалізація освіти в певній мірі дозволяє зменшити розрив між потребами практики і можливостями системи вищої освіти шляхом запровадження вузької спеціалізації " [2]. У сучасному суспільстві професійні проблеми набувають більш комплексний міждисциплінарний характер, тому потрібні фахівці якомога ширшого профілю, здатні орієнтуватися в суміжних галузях знання. Варто також відзначити, що особливо безглуздою бачиться індивідуалізація освіти в умовах інформаційного суспільства. Знання стали настільки доступними, джерела навчальної інформації дуже різноманітними, а технології навчання досить ефективними, що в змістовному сенсі освіта кожного студента є індивідуально орієнтованим процесом освоєння знання, так би мовити, за визначенням. При цьому обсяг одержуваного знання у кожного студента буде індивідуально різним за кількістю і якістю навіть в умовах поточно-лекційної організації навчального процесу.

Таким чином, система вищої освіти виступає важливим чинником суспільного прогресу, який визначає долю країни на значну перспективу. Вища освіта обумовлює якість інтелектуального потенціалу, здатного згенерувати свіжі ідеї для формування більш досконалих систем управління і організації. Сучасне суспільство підійшло до такого стану, коли доля людської цивілізації визначається інтелектуально-освітньою можливістю як людини, так і суспільства. Однією з ключових завдань вищої освіти є збереження, розвиток, поширення соціального досвіду і знань в різноманітних формах за допомогою наукового дослідження і інтелектуальної творчості. В умовах глобалізації якість адаптації людини до мінливих соціокультурної реальності не завжди враховується в освітній системі. Реалізація індивідуальних траєкторій навчання можлива при виконанні умов, пов'язаних з компетентнісний підходом як однієї з моделей професійної підготовки, а також засобом орієнтування освіти на значущі практико-орієнтовані результати.

Список літератури:

1. Мухаметзянова Ф.Г., Забиров Р.В., Вафина В.Р. Индивидуальная образовательная траектория и индивидуальный образовательный маршрут студента как фактор успешной подготовки будущего бакалавра в вузе / Ф.Г. Мухаметзянова и др. / Модернизация образования: проблемы и перспективы: материалы XXII Рязанских педагогических чтений, посвящаются 100-летию РГУ имени С.А. Есенина. – 2015. – С. 81–85.
2. Петрунева Р.М. Индивидуально-ориентированная организация учебного процесса: иллюзии и реальность [Электронный ресурс] *Высшее образование в России*. 2011. № 5. URL: <http://puma/article/n/individualno-orientirovannaya-organizatsiya-uchebnogo-protsesssa-illyuzii-i-realnost>
3. Шепель Э.В. Индивидуальные траектории обучения в структуре государственных стандартов образования *Вестник МГГУ им. М.А. Шолохова. Серия "Педагогика и психология"*. 2012. –№ 3(II). С. 95–99.

18823 - 0,47